

Awards” w Nowym Jorku a także konkursów w Trzcianie (Polska) i w Wenecji. Brał udział w kursach mistrzowskich m.in. w Krakowie, Rzeszowie, Katowicach, Pradze pod kierunkiem prof. Andrzeja Jasińskiego, prof. Katarzyny Popowej – Zydroń, prof. Anny Malikovej, prof. Wolfganga Manza, prof. Kevin Kenner oraz prof. Bradley’a Bolena. Występował m.in. Grove Roxy Hall Baylor University w Stanach Zjednoczonych, Sali Barokowej Starego Ratusza w Wiedniu, Filharmonii Syryjskiej, Konserwatorium w Żylinie na Słowacji, Dworku I. J. Paderewskiego w Kąsnej Dolnej, jak również w salach koncertowych w Krakowie, Kielcach, Nowym Sączu, Wrocławiu, Sanoku, Jaworznie, Mediolanie i Wenecji. Jest pedagogiem Szkoły Muzycznej I st. im. Ks. Prof. Józefa Tischnera w Domosławicach oraz Szkoły Muzycznej I i II st. im. B. Rutkowskiego w Krakowie. W 2013 oraz 2014 otrzymał Nagrodę Dyrektora Szkoły Muzycznej w Domosławicach, a w 2017 roku Nagrodę Dyrektora Szkoły Muzycznej im. B. Rutkowskiego w Krakowie.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska mgra Ayhama Hammoura składa się z dzieła artystycznego – fonogramu zawierającego 2 Sonaty Sergiusza Rachmaninowa, Sonaty d-moll op. 28 [Allegro moderato; Lento; Allegro molto] oraz Sonaty b-moll op. 36 (II wersja z 1931 roku) [Allegro agitato; Non allegro; Allegro molto] oraz opisu dzieła zatytułowanego „Programowość, innowacyjność i dramaturgia w sonatach fortepianowych Sergieja Rachmaninowa”. Nagranie zostało zrealizowane w sali kameralnej Akademii Muzycznej im. G i K. Bacewiczów w Łodzi a realizatorem był Wojciech Grabowski.

W niniejszej recenzji odniosę się zarówno do interpretacji dzieła artystycznego, jak i do narzędzi badawczych, zastosowanych źródeł oraz też pracy pisemnej.

Doktorant podjął temat twórczości sonatowej jednego z najważniejszych kompozytorów muzyki fortepianowej i legendarnego pianisty Sergiusza Rachmaninowa. Druga z Sonat, Sonata b-moll op. 36 jest jednym z najchętniej wykonywanych dzieł światowej literatury pianistycznej, natomiast zainteresowanie pierwszą, d-moll opus 28 wzrosło dopiero w ostatnich latach. Sonata b-moll została zrewidowana przez kompozytora w 1931 roku i tą właśnie, II wersję zarejestrował mgr Ayham Hammour. W Polsce badania nad kompletem sonat Rachmaninowa przeprowadziła dr Agnieszka Przemys-Bryła wydając książkę wraz z dwupłytowym nagraniem pt. „Sonata w twórczości Siergieja Rachmaninowa” (Wydawnictwo Adam Marszałek 2014).

W opisie dzieła artystycznego mgr Ayham Hammour nakreślił ewolucję formy sonatowej w XVIII i XIX wieku, następnie omówił sonaty w twórczości współczesnych Rachmaninowowi kompozytorów rosyjskich, wreszcie przeanalizował I oraz II Sonatę Rachmaninowa pod względem formy oraz problemów wykonawczych. W tak rozległym temacie, jak historia rozwoju formy sonatowej trudno było ustrzec się Doktorantowi przed uproszczeniami i daleko idącymi uogólnieniami. Przykładem może być akapit z pracy: „Kontynuatorem tejże idei [Beethovena] stał się Franciszek Schubert. Jego wczesne sonaty są jeszcze zakorzenione we wzorcach i schematach klasycznych, natomiast w ostatnich Sonatach c-moll D. 958, A-dur D. 959 oraz B-dur D. 960 zauważać można zmiany, jakie

pojawiły się w zakresie kształtowania formy. Cechuje je odmienne podejście do dynamiki, agogiki oraz stosowanie kontrastów. Uwypukleniu ulega znamienna dla Schuberta melodyjność” (str. 7). Nie można odmówić także wczesnym sonatom Schuberta melodyjności, natomiast z trzech ostatnich, tylko Sonatę B-dur D. 960 można określić jako szczególnie melodyjną. Traktowanie Schuberta, który tworzył równoległe do Beethovena i zmarł rok po nim za jego kontynuatora jest nadmiernym skrótem myślowym.

Tytuł części pisemnej pracy doktorskiej mgra Ayhama Hammour „Programowość, innowacyjność i dramaturgia w sonatach fortepianowych Sergieja Rachmaninowa” został nieznacznie zmodyfikowany w stosunku do planowanego „Dramaturgia, **retoryka**, programowość w sonatach fortepianowych Sergiusza Rachmaninowa. Teza o programowości pierwszej Sonaty jest bezdyskusyjna, natomiast polemizowałabym z określeniem twórczości sonatowej Rachmaninowa jako innowacyjnej. Rachmaninow uznawany jest raczej za neoromantyka i jak słusznie zauważa w swej pracy Doktorant, muzyka Rachmaninowa „zawsze nawiązuje do przeszłości, szczególnie do tradycji rosyjskiej” (str. 40). Porównanie chociażby dokonań Aleksandra Skriabina w rozwoju formy sonatowej oraz języka muzycznego, zawartych zresztą w rozdziale pracy „Forma sonatowa w dziełach kompozytorów rosyjskich współczesnych Sergiuszowi Rachmaninowowi”, z dokonaniem Rachmaninowa w tym zakresie wskazują na przewagę Skriabina. Rachmaninow deklarował niechęć do eksperymentów, w które obfitowała muzyka 1 połowy XX wieku. Przyznawał, że starał się usilnie zrozumieć współczesną jemu muzykę, lecz ona do niego nie przemawiała. Związek w estetykę romantyzmu wynikał z dominacji pierwiastka emocjonalnego jako głównego imperatywu jego twórczości, na co słusznie wskazuje Doktorant w rozdziale „Interpretacja sonat fortepianowych Sergiusza Rachmaninowa” (str. 77). Słuchając nagrania mgra Ayhama Hammour można odczuć, że silnie identyfikuje się osobowością kompozytora i ze światem jego przeżyć. Jednym z celów, jakie sobie postawił w pracy doktorskiej to osiągnięcie „szczeroci przekazu i naturalności wypowiedzi muzycznej” (str. 77). Z satysfakcją stwierdzam, że ten cel został osiągnięty.

W rozdziale „II Sonata fortepianowa jako przykład innowacyjnych zmian w formie sonatowej” doktorant wskazuje na powiązanie tematyczne części oraz płynne przechodzenie między nimi. Taka koncepcja sonaty pojawiła się więc już 100 lat wcześniej – beethovenowska Sonata A-dur op. 110 jak i schubertowska Sonata B-dur D. 960 są w aspekcie tematyczno-motywowym jednoczęściowe. Przed Rachmaninowem jednoczęściowe formy sonatowe tworzył Liszt, a przełomowym dziełem w literaturze fortepianowej stała się lisztowska Sonata h-moll. Sonata b-moll Rachmaninowa nie tyle jest nowatorska, co wyrasta z tradycji.

Interesującą częścią pracy pisemnej jest analiza warstwy programowej Sonaty d-moll op. 28. Zgodnie z tytułem swojej dysertacji mgr Ayham Hammour zwraca tu szczególną uwagę na wyraz muzyczny, jego zawartość symboliczną, opisuje figury retoryczne oraz ich wpływ na przebieg dramaturgiczny utworu. Świadomość gęstej ekspresji i mistycyzmu I Sonaty zaprocentowała w przekonującej interpretacji, która angażuje słuchacza. Nakładające się tematy i silnie polifoniczna faktura są przedstawione przez pianistę

klarownie i plastycznie. Doktorant nieustannie dba o śpiewność i emocjonalne nasycenie fraz, co jest wielkim walorem jego gry. Mgr Ayham Hammour starannie planuje kulminacje i potrafi zarysowywać długie linie narracyjne, przez co dobrze oddaje monumentalizm obydwu dzieł. W pracy pisemnej zauważa rolę doboru dynamiki w kształtowaniu formy (str. 79) i daje się to zauważyć w jego grze. W pełni doceniam troskę pianisty o współgranie wolumenu brzmienia z emocjonalnym kontekstem.

Słuchając nagrań obu Sonat miałam wrażenie, że pianista przeznaczył mniej czasu na przygotowanie II Sonaty b-moll. Wkradło się tam sporo nieprecyzyjności tekstowych i technicznych. Do najbardziej zauważalnych zaliczam niedograną partię lewej ręki, nieodzywające się dźwięki w akordach czy nieczystą pedalizację. Faktura, którą operuje Rachmaninow pozwala na stosowanie często bardzo długiego pedału, jednakże w wykonaniu Doktoranta zmiany pedału są nieprecyzyjne. W wielu miejscach natomiast, szerokie akordowe arpeggia nie są przytrzymane pedałem, przez co gubią się dźwięki ważne dla logiki prowadzenia głosów.

Autor dość pobieżnie odnosi się do istnienia dwóch wersji II Sonaty b-moll op. 36. Ze względu na ich współistnienie współczesne wydawnictwa, jak brytyjski Boosey&Hawkes (wydanie z 1993 roku) czy monachijski Henle (wydanie z 2018 roku) dokonują krytycznych porównań, korekty ewentualnych błędów druku i ostatecznie prezentują obie wersje równorzędnie¹². W mojej opinii zasadne byłoby sięgnięcie przez doktoranta do tych edycji i przeanalizowanie ich w pracy pisemnej, mimo, że ostatecznie zdecydował na II wersję Sonaty b-moll korzystając z wydawnictwa Muzgiz z 1948 roku.

Doktorant oparł swoją rozprawę doktorską o analizę zawartości emocjonalnej i filozoficznej Sonat, inspirował się zarówno utworami kameralnymi, wokalnymi i symfonicznymi Rachmaninowa, jak i rosyjską literaturą (choć nie wymienia konkretnych autorów) (str. 76, 78). Nie podjął natomiast fascynującego i niezmiernie ważnego z punktu widzenia młodego pianisty obszaru tradycji wykonawstwa Sonat Rachmaninowa wyznaczanej przez takie nazwiska jak Vladimir Horowitz, Alexis Weissenberg czy Boris Berezovsky, a także rozważań nad unikatowym stylem pianistycznym samego Sergiusza Rachmaninowa, co mogło być cennym wkładem w badania nad twórczością wielkiego rosyjskiego mistrza pianistyki.

Reasumując – interpretacja mgra Ayhama Hammour trafnie oddaje głęboką uczuciowość dzieł Rachmaninowa, przekonującą kreśli wielką sonatową formę, nawiązuje więź ze słuchaczem dzięki naturalności wypowiedzi artystycznej. Wykonanie zwłaszcza I Sonaty d-moll jest dużym osiągnięciem pianistycznym ze względu na piętrzące się trudności techniczne i rozmiary utworu. Chociaż w ogólnym zarysie poprawna, to jednak w szczegółach praca pisemna mgra Ayhama Hammour nie jest wolna od nieprecyzyjności. Jej lekturę nieco utrudnia zbyt częste rozpoczynania zdania od nowego akapitu.

¹ <https://www.henle.de/blog/en/2018/10/29/rachmaninoff-revises-rachmaninoff/> data dostępu 25.02.2022

² <https://www.boosey.com/shop/prod/Rachmaninoff-Sergei-Piano-Sonata-No-2-Op-36-in-Bb-minor/726889>, data dostępu 25.02.2022

Konkluzja

Stwierdzam, że Doktorant spełnił wymagania stawiane w art. 14 oraz 20 Ustawy z dnia 14.03.2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789) oraz §6 ust 1, 2 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 19 stycznia 2018 r w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U z 2018 r. poz. 261).

Pracę doktorską przyjmuję.

Magdalena Dziśka